

Trpljenje značajnega moža.

Dr. Fran Detela.

Usaka knjiga, ki izide, je motenje javnega miru; zato tudi čaka vsak, kdor je kaj takšnega zakrivil, z nemirnim srcem, kdaj ga pokliče sodnik pred sodni stol.

Pisatelj Ivan Sok je sedel za svojo mizo, pisano gledal dve lično vezani knjižici, ki sta ležali pred njim, in premišljeval, kako bi pisal dvema literarnima sodnikoma, hudemu Hrustu in neprijetnemu Pustu, katerima je poklanjal najnovejši sad svojega peresa. Tako pisanje je namreč težka reč. Človek mora po eni strani varovati svoj ugled, se ozirati na svoja načela, na opravičeni ponos, po drugi strani pa gledati, da ne razžali tuje občutljivosti, da se ne zameri. Človek se mora klanjati, ne da bi se ponižal, namigniti, česa da želi, ne da bi naravnost prosil. Ivan je vstal od mize, šel parkrat po sobi in vrtal in preudarjal, kako bi začel. Datum je bil zapisal; a kako zdaj nasloviti netečnega človeka? Velečenjeni gospod? To je laž in hinavščina. Velerodni? Mož bi takoj čutil, da si Ivan norca dela. Ostane samo še blagorodni ali preblagorodni; eno nekoliko premalo, drugo odločno preveč. Oh, ti naslovi! Kako prijetno je Francozu, ki naslavlja ministra in berača, poštenjaka in lopova samo z

gospodom, in oba si potem lahko mislita, kar hočeta. A naj piše on samo: Gospod Hrust ali gospod Pust; kolika zamera!

Tako je omahoval Ivan s peresom v roki in se uverjal, da je to omahovanje znak plemenitega, moškega značaja, ki ne kleca, a tudi ne žali. V tem razburljivem premišljevanju ga je premotila soproga, ki je prišla s trga z važno novico, da nosita komisarjeva in notarjeva gospa obe že obleke po novem kroju, nabuhle in nabrane, ki ne segajo niti do gležnjev. »In premisli! Komisarjeva nosi bele nogavice, bele nogavice! Kako brezokusno!«

»Ljuba moja, pusti me, pusti me!« je prosil Ivan in sklenil roke. »Kaj meni mar te bele nogavice!«

»Kako si čuden! Jaz sem hotela le povedati, da se nosijo že vse boljše gospe po novem kroju in da tudi jaz nočem tičati vedno v eni koži. Ljudje se že zdaj zgledujejo nad mojo obleko in pravijo: Tako modern pisatelj, žena pa tako iz mode! Popoldne pojdem k šivilji, da se posvetujem.«

»Pojdi, kamor hočeš!«

»Prisrčna hvala, dragi Ivan! Saj sem vedela, da mi ustrežeš. Obleka je pravzaprav že v delu; ampak nogavice bodo progaste, sive in bele.«

»Lepo te prosim, Vida, pusti me!«

»Kaj pa si tako hud? Dokler si pisal, si stokal: Da bi bilo le že vse dovršeno! Potem si se jezil, koliko rokopisa da požre tisk; kakor da bi v brez-dno metal, si dejal. Zdaj si zopet nejevoljen, ko se je vendar precej natiskalo. Knjiga bo kras vsakemu salonu; tako lepo je vezana, tako čedne so vinjete, tako kratki odstavki, tako malo vrst na vsaki strani.«

»Iz estetičnih ozirov.«

»Estetičnih in praktičnih.«

»A kaj poreče kritika?«

»Kaj to nama mar? Saj ti založnik plačuje nagrado, ne kritika. Založnik naj gleda!«

»Da, ta bo gledal, ki mu je samo do tega, da knjigo razproda. Jaz sam se moram brigati za svoje ime in za svojo čast; jaz sam moram priporočiti knjigo kritiki.«

»A navadno priporoča tisti, ki prodaja, ne tisti, ki je prodal.«

»Grozno!« je vil Ivan roke. »Ali ne veš ti, da zahteva najnavadnejša vljudnost, da pošlje pisatelj svojo knjigo s priporočilom priznanim kritikom; da delajo tako vsi pisatelji? Ali misliš, da je lahka reč pisati tako priporočilo škodoželjnim ljudem, katerih človek ne more spoštovati, ker so brez značaja, brez načel?«

»Zatorej jih pusti pri miru!«

»Kaj? Pri miru! Ali naj se pokažem jaz nevljudnega, neotesanega? Ali misliš ti, da jih bom s tem razorožil? Kako bodo šele mesarili knjigo, če jo bodo morali sami kupiti!«

»Dobro delo se ne more obsoditi.«

»Oh, ljuba moja, kako malo poznaš ti ljudi! Pravega kritika nobena reč tako ne razjezi kakor kak dovršen proizvod, kjer ne more grajati in kazati svojega strokovnjaštva.«

»Saj se bralci ne brigajo tolikanj za kritike.«

»Pravi bralci, ki bero umetnikovo delo samo, se seveda ne brigajo za kritiko; a ti nimajo v javnosti nobene besede. Višja inteligenca bere samo kritike, proizvoda nič, in ozira se na dva časnika, deloma na Resnico, deloma na Pravico.«

»Kako rodoljubni imenil!«

»In prozorni. Pameten človek ve takoj, pri čem da je. Če mi zatrjuje kdo naprejinnaprej, da je poštenjak, ali se ne bom prijel za žep in pogledal, če je kak policaj blizu? Za Resnico piše kritike gospod Hrust, za Pravico Pust.«

»Pust se mi zdi dobrodušen človek. Njegova gospa je precej revno oblečena. Njen klobuk je še izza časa Marije Terezije, še starejši je od mojega. Mislim, da morata gledati na vsak krajcar.«

»Tem daljšo in hujšo kritiko bo pisal.«

»Veš kaj, Ivan? Jaz sem z gospo Pustovo znana; njej bom tebe priporočila.«

»Za božjo voljo, Vida, kaj klepečeš! Ti me hočeš osmešiti pred vsem svetom. Mene priporočati temu nadutemu nevednežu, ki se baha, da ni hotel delati mature! Ni hotel, ni hotel; kako bi ga klofnil človek!«

»Zato bi pustila jaz oba pri miru. Naj pišeta, kar hočeta!«

»Naj pišeta, kar hočeta, Vida! Po resnici in pravici naj pišeta!«

»Saj bo pisal Pust po Pravici in Hrust po Resnici.«

»Ti, nikar me ne jezi! Danes ne prenesem neslanih dovtipov.«

»Tvoje razburjanje je pa res —«

»Neumno, hočeš reči. Oh, saj te razumem, dobro te razumem. Glej, Vida, včasih so ugibali, ali bi bil postal Prešeren tako velik pesnik, če bi se bil oženil. Neumno ugibanje, ko vsak ve, da bi ne bil postal.«

»Ti si pa vendar postal.«

»Ampak s težavami, z velikimi težavami.«

»Danes si zopet ljubezniv, Ivan.«

»Ljubezniv, ljubezniv. Jaz si belim glavo, kako bi pisal svojim kritikom; ti pa me motiš s svojimi ničemurnostimi. Ali misliš, da je lahka stvar takšna pisma pisati?«

»Jaz bi pa nič ne pisala, ampak osebno izročila Hrustu in Pustu vsakemu svojo knjigo. Kar izpregovoriš, to odleti, se lahko pozabi in utaji; kar napišeš, to si pribil. Pusti pisanje, Ivan.«

»Misliš ti? A kaj si bosta mislila, če se pridem sam takorekoč klanjat in priporočat. Jaz tema dvema klanjat! Nikdar. Vida, ti me hočeš ponižati, ti mi jemlješ ugled. Jaz naj bi šel na Hrustovo stanovanje, na Pustov dom, oh!«

»Čemu, Ivan? Ti srečaš po naključju Hrusta, ki gre vsak dan ob eni v svojo kavarno, po naključju Pusta, ki gre vsak večer ob sedmih k Zlati kaplji, in po naključju imaš svoje lepo vezane knjige pri sebi in izročiš vsakemu eno.«

»Brez vsake pisane črke? To ne gre.«

»Zapiši na prvo stran knjige: V znak globokega spoštovanja ali pa odličnega čislanja!«

»Jaz? Globokega spoštovanja? Odličnega čislanja? Ali se ti meša? Jaz da bi Hrusta spoštoval in Pusta čislal! Tako daleč še nismo. Tadva mehova bosta počila, če ju še jaz napihnem. Najrajši bi zapisal: V znak zaničevanja, da boš vedela.«

»Tak poklon bi bil vendar nenavaden.«

»Pusti neslane šale, Vida!«

»Pa nikar nič ne piši!«

»Ali me nisi slišala, da to ne gre? Nekaj se mora napisati; toda kaj, kaj!«

»Izpusti torej 'globoko' in 'odlično', ampak manj kot spoštovanje ali čislanje ne moreš napisati. Vsaka šivilja sklene svoj račun s spoštovanjem, in na golicah je to že kar natisnjeno, v znamenje, da si pri tem nihče nič ne misli. Manj zapisati bi bila žalitev, in če ti razžališ Hrusta ali Pusta, škoduješ sam sebi.«

»Naj obvelja tvoja! Ampak globoko spoštovanje in odlično čislanje si izbij iz glave! Tako odlično se jaz ne bom hlinil, tako globoko se ne bom ponižal. Jaz naj bi iz strahu pred svetom oskrunil svoj značaj!«

Ivan je sedel za mizo, da napiše na knjigo spremnico, in godrnjal, da je za tadvu sleparja še spoštovanje preveč, in jezil se je na ženo, ki zahteva take žrtve od njega. Soproga pa je utemeljevala svoj nasvet s pripovedovanjem, kako se drugi imenitni možje prilizujejo in ponižujejo, kadar se poganjajo za službe in naslove in denar. »Kadar so dosegli svoj namen, je pozabljen ves trud. Tako se boš tudi ti smejal, ko te bodo slavili.«

»Ne govori tako abotno!« jo je ustavil Ivan. »Kaj se brigam jaz za slavljenje.«

»Jaz na tvojem mestu,« je nadaljevala gospa, »bi Hrusta in Pusta celo na večerjo povabila k Zlati kaplji. Koliko bi te pa to stalo? Razvajena nista, in naročila bi jaz kakšnih bolj tečnih jedi. S pojedinami si je že marsikdo opomogel. S palico ne uženeš vsakega psa, s klobaso vsakega.«

Ivan je vstal in začel zopet hoditi po sobi. Misel se mu je videla pametna. Taka plemenita gostoljubnost bi ne škodovala njegovemu ugledu, in značaj bi ne trpel. Tako umazan pa tudi ne more biti kmalu kdo, da bi napadal svojega gostitelja.

»Naj torej zopet tvoja obvelja,« je sklenil Ivan. »Ampak to je zadnja žrtva.«

Dogovorila sta se zastran večerje, in proti eni popoldne se je odpravil Ivan z dvema izvodoma svoje knjige na pot, da sreča po naključju hudega Hrusta.

Komaj je bil zavil proti tisti kavarni, kjer je sedeval popoldne ta kritik, pušil svoje slabe smotke in brskal po listih, kje bi dobil kaj graje vrednega, je zagledal oddaleč Hrusta. Jeza bi ga bila zgrabila, da mu ni upadalo srce; tako počasi, tako leno se mu je zibal ta človek naproti. To je preziranje Ivanovega ugleda; to izzivlje odpor njegovega značaja! In kako zdrav in krepak je bil ta Hrust! Dušna omejenost pa res ne škoduje telesnemu zdravju, si je mislil Ivan, ki bi bil najrajši zabrusil kako psovko v nesramni obraz. Toda kaj, ko je

znal Hrust mnogo nesramneje, brezobzirneje in glasneje psovati, ko je pisal svoje kritike s tako preprosto zlobo, da je vsak bralec takoj spoznal, kam da pes tace moli! Premağuj se, drži se prijazno! je prigovarjal Ivan sam sebi, snel klobuk in vljudno pozdravil.

Hrust se je zavzel in odzdravil kakor v dvomu, če se gospod ne moti.

»Gospod Hrust,« je začel Ivan in se nasmehnil, kakor če bi ga hotel Hrust fotografirati, »ne zamerite, da Vas kar tukaj nadlegujem! K Vam sem namenjen, da Vam poklonim svoje najnovejše delce.«

Hrust je vzel knjigo v roke, jo obrnil na vse strani in jo potehtal. »Mislim, da Vas umejem,« je dejal, in okoli ust mu je zaigral poreden smeh, ki je pognal Ivanu kri v lice. »Knjiga je debela,« je nadaljeval. »Povest. Dandanes, ko tako hitro živimo in tako malo utegnemo brati, so črtice na dnevnem redu; kratki sestavki so ljudem všeč. Bomo videli.«

»Ako Vam drago,« je dejal Ivan, ki je sam čutil, kako se mu je glas izprevrgel, »bi Vas povabil jaz za drevi na večerjo k Zlati kaplji. Tja zahaja gospod Pust, ki ga mislim tudi povabiti.«

Hrust je pogledal postrani Ivana, in zopet mu je nasmeh, vreden gorke zaušnice, skrivil debela usta.

»Ali me hočete počastiti?« je silil Ivan, ki so mu gorela tla pod nogami. »Bomo rekli kakšno pametno o slovstvenih stvareh.«

»V gostilnici,« se je obotavljal Hrust, »se hočem jaz pravzaprav zabavati, ne govoriti o slovstvenih stvareh. Toda naj bo; jaz pridem. Ampak nekaj bi Vas prosil. Vaša povest, kakor sem videl, je dolga, moj čas pa kratek, jako kratek. Napišite mi, prosim, kratko vsebino svoje povesti, nekaj posnetek, v taki obliki, da ne bo treba mnogo popravljati. V tem oziru so nekateri pisatelji zelo zanikarni; a svojega časa človek ni ukradel. Torej na svidenje! Jaz ne bom pozabil priti, Vi pa ne pozabite posnetka; jedrnate besede, prosim, nobenih fraz! — Sluga.«

»Oh, kako bi ga človek udaril!« si je bridko pokimal Ivan, ko se je bil Hrust že izgubil v kavarno. »Časa mu manjka! Slepar! Zdaj bo sedel in kvartal do večera. O slovstvenih stvareh nerad govori! Edino pametno, ker nič ne razume. Za značajnega človeka je občevanje s takimi ljudmi muka.« In še enkrat bo moral Ivan vse to prestati, še Pusta bo moral vabiti, in potem pride večerja, sedmina, višek trpljenja. Ivan se je kesal, da je bil nastopil ta križev pot, da se je bil vdal ničemurni

soprogi, ki ne pozna sveta in sodi ljudi po svojem soprogu.

Ni se bil še pomiril, ko je zagledal Pusta. Nehote se je umeknil v stransko ulico, da bi ga ne srečal. A v glavo mu je padlo, da mu to nič ne pomaga; če ne počaka moža sedaj, ga bo moral čakati zvečer; ali ni najboljšje, če opravi vse obenem? »Pogum, Ivan!« si je dejal. »Če te Hrust ni snedel, te tudi Pust ne bo. Če se Pust mene ne boji, čemu bi se jaz njeга, ki imam čistejšo vest!« Ivan si je potisnil klobuk na stran, nagubančil čelo in se obrnil. Pust se je bil približal. Spremljal ga je mlad človek, po obleki soditi tudi literat, a Ivanu neznan.

»Eno besedo, gospod Pust!« je pozdravil Ivan in privzdignil klobuk.

»Prosim,« je dejal Pust. »Gospoda se poznata?«

»Jaz poznam gospoda pisatelja že davno,« je dejal spremljevalec.

»To je gospod Čebular,« je razlagal Pust, »sourednik našega lista, sourednik Pravice.«

»Jako drago,« je dejal Ivan in se priklonil. »Svojo knjigo Vam izročam, gospod Pust.«

»Aha, knjigo,« je menil Pust in iztegnil roko. »Lična knjižica, najmlajše dete Vašega uma in srca. Prav. In zdaj pričakujete ocene.«

»Ugodne ocene,« je dejal podomače Čebular.

»Pravične,« je popravljaj Ivan in zardel.

»V Pravici se samo pravično sodi,« se je smejal Čebular.

»Nič se ne bojte, gospod Sok!« je dejal Pust. »Jaz poznam nalogo kritike. Prava kritika mora kazati pisateljem pot, da ne zaidejo, jih opozarjati na vrline, a še bolj na napake, z eno besedo, vzgajati jih mora; zlasti mora pa paziti, da si bralci sami, tako imenovano neuko občinstvo, ne bodo lastili sodbe o rečeh, katerih ne umejo. V takem slučaju potegnem jaz vedno s pisateljem, in prav veseli me, če s pretirano hvalo kakšnega manj vrednega dela osuple bralce potegnem.«

»Jako ljubo bi mi bilo,« je dejal Ivan, »če bi hoteli priti drevi na večerjo k Zlati kaplji. Gospoda Hrusta sem tudi povabil.«

»Čebular, pridi še ti!« je vabil Pust. Ivan je razumel migljaj in povabil še Čebularja in obljubil, da prinese tudi njemu en izvod svoje knjige. Čebular se ni branil ne večerje, ne knjige, češ, da si on nabavlja knjižnico slovenskih slovstvenih del in bi nerad pogrešal tako krasne knjige in da je vse kaj drugega, če ti pisatelj sam pokloni svojo knjigo, kakor če si jo moraš kupiti.

»Torej na svidenje drevi!« se je poslovil Ivan malodušen in razjarjen nad oblastnim govorjenjem.

»Pameten človek ta Sok,« je dejal Čebular Pustu, ko sta ostala sama. »Svoje dece ne pošilja brez priporočila Bogu na milo med svet. Vesten, skrben oče.«

»Ena večerja,« je menil Pust, »je mala reč in slaba odškodnina za neslanosti, ki jih moraš brati. Par odstotkov svojih nagrad bi lahko prepuščali pisatelji kritikom.«

Ivan pa se je jezil vso pot proti domu. »Ti ljudje,« si je dejal ogorčen, »si iz mene naravnost norca delajo, naravnost norca delajo. Ali bom mogel verjeti njih hvali, če me bodo hvalili? Ali ne bo hvala novo smešenje?«

Doma je povedal ženi, kaj da je bil opravil, in oponesel ji je, kako je ona s svojimi zahtevami ranila njegov ugled.

»Ali se ni vse po sreči izšlo?« se je čudila soproga. »Ivan, ne bodi čudak! Jaz grem takoj naročat večerjo.«

»Ničesar ne pojdeš naročat,« je vzkipeł Ivan. »Večerje ne bo. Ti ljudje naj bi me nesramno vlekli, in jaz naj bi jih gostil, jaz zanje plačeval! Tak osel vendar še nisem.«

»Ivan,« je pogovarjala gospa, »to vendar ne gre. Kogar si povabil, tega moraš pogostiti. To zahteva najnavadnejša vljudnost. Tako čudaško vedenje bi bila žalitev.«

Vse zaman; Ivan se ni dal pregovoriti.

»Če ne moreš, pa pustiva večerjo!« je dejala nazadnje gospa. »Jaz te nočem siliti. Jaz se ne bojim Hrusta in Pusta nič; ampak ti jima moraš odpisati, da ne bo večerje, da si se premislil.«

»Jaz pisati? Nobene črke več.«

»Potem pa srečaj zopet drevi enega in drugega in prekličij vabilo!«

Ivan se je zgrabil za glavo, vso polno neprijetnih, burnih misli. Zdelo se mu je, da se zaleti, kamorkoli se obrne.

»To si mi vse ti napletla,« je stokal in tekal po sobi, »vse ti. Oni mene žalijo; jaz naj jim dobrote delim! Ali ni to nespametno?«

»Oh, Ivan, ravno svojo premetenost boš pokazal,« je tolašila žena. »Kadar kak kandidat volilcem umazane roke stiska, mu je tudi hudo; a vsak pameten človek pravi, da kandidat ni neumen. Kakšne štiri dni se klanja volilcem, potem pa štiri leta volilci njemu. Tako boš tudi ti spoznal, kako pametno si ravnal. In posebna dobrotā tudi taka večerja ni. Jaz bi naročila prekajeno gnjat, kakšno mastno pečenko, —«

»Da bodo laže pili, kaj ne?« je vzdihnil Ivan.

»Brez nič ni nič, — in nazadnje krompirjevo torto. Boš videl, kakšen sad ti bo obrodila ta

večerja. Sedaj seješ, v par dneh boš žel. — Ti, Irma iz prvega nadstropja ima tudi novo obleko. Ne verjamem, da bi jo bila plačala. Pri šivilji bom izvedela. Prej grem pa še večerjo naročat.«

Ko je ostal Ivan sam, se je prepustil svoji bridkosti. Spoznaval je, da je njegovo razmerje s soprogo, s Hrustom, Pustom in Čebularjem z nesrečno večerjo vred precejšen del tistega tragičnega konflikta, tistega navzkrižja z mrzlo realnostjo, ki ne prizanese nobenemu idealnemu človeku. Da je v tem oziru tudi on trpel, je bilo seveda neprijetno; po drugi plati pa mu je bilo nekako pomirljiv in vzpodbudljiv dokaz blagega, idealnega srca. Tako ni prav vedel, ali je bolj hud ali bolj potolažen, in to mu je budilo novo nejevoljo. Toda kaj! Ali je on kriv teh sitnosti? On se je držal vedno svojih načel; on je bil proti vsakemu pogaňanju; ampak žena, žena, ta pogaňalka mu je nakopala vse težave na glavo.

»Idealist je vedno nesrečen,« je sklenil in sedel za mizo, da spiše za Hrusta posnetek svoje povesti. No, in kaj je zopet to? Ali mu je naložil Hrust neprijetno breme ali pa mu je hotel izkazati uslugo? Pravzaprav bi namreč moral ta lenuh sam posneti njegovo povest; a kako bi hlastal, hlastal! Saj mu človek ne more dati kake nežne stvarce v kremplje.

Tako je Ivan pisal in pilil v tolažilni nadi, da se bo vsaj ta del kritike gladko in lepo bral. »Seveda, z mojim perjem se bo ponašal,« mu je padla pikra misel v glavo. »Vendar boljše,« se je pomiril, »kot da bi svoje umazano obesil na moje ime.«

Ko pa je izgotovil svoje delo, se mu je zazdelo, da je pisal pravzaprav sam svojo oceno. Ali ni to smešno in breznačajno? Svoja hvala se vendar po blatu valja. Ali more on še sam sebe spoštovati? In če se ne more, kako ga bodo drugi? Zlasti, ko bo raztrobil njegovo sramoto Hrust, ki morda zdaj že trobi. Nazaj, nazaj, dokler je še čas!

»Jaz ne pojdem k večerji,« je sklenil razljučen in v znak nepreklicnega sklepa je sezul črevlje in nateknil copate. Imenitno se bo znosil nad temi ljudmi. Domišljija mu je začela živo slikati, kako se bodo daljšali obrazi, kako pobešali nosovi gostom, ki bodo zaman čakali gostitelja. Kako se bodo jezili in kleli; on se bo pa doma smejal. Ivan si je mel roke, in prijetna zloradost mu je ogrevala dušo. Prav dobre volje je bil, ko se je vrnila soproga.

»Vse v redu,« je dejala gospa in snemala klobuk. »Irma res še ni plačala svoje obleke. Blagorodnost pa že takšna! Modistka ji ne da nobenega klobuka več na upanje. Ampak, Ivan, da ne pozabim, kadar stopiš iz gostilnice, se dobro zavij v suknjo, da se ne prehladiš. Ko pa prideš domov,

obesi suknjo v predsobi na kljuko, da se ne bo vsa spalnica navzela gostilniškega duha, ki ga je tako težko pregnati!«

»Ga ne bo treba nič preganjati, Vida,« je dejal Ivan vesel. »Jaz namreč ne pojdem.«

Vida je ostrmela in ga debelo gledala. »Ali se zopet šališ?« se je zavzela.

»To ni šala, ampak bridka resnica. Tebi na ljubo, Vida, sem storil jaz že zadosti; zdaj pa se je uprl moj ponos. Črez dan so se ti ljudje nad menoj znašali, zvečer se bom pa jaz nad njimi. Kako bodo čakali, kako gledali na ure! Zaman. Tistega ne bo, ki bi jih gostil. Imenitno jih bom potegnil.«

»Jaz pa mislim,« je ugovarjala žena, »da bodo še prav veseli, če bodo sami med seboj. Večerjo moraš na vsak način ti plačati, in večerja jim je gotovo ljubša od tebe. Na tvoje zdravje bodo pili in tebe obirali, ki si jim dal pravico do večerje, dolžnosti hvaležnosti si jih pa odvezal. Smejali se ti bodo, prepričani, da si se jih ti zbal.«

»Jaz zbal? Teh ljudi? Ravno ker se jih ne bojim, jih hočem razžaliti.«

»To bi bil lahko ceneje dosegel. Noben pameten človek ne gosti svojih nasprotnikov in ne žali svojih prijateljev. Ampak kakor tebi drago. Če pa res ne pojdeš k večerji, je najpametnejše, da greš v posteljo; črevlje imaš tako že sezute. Jaz pa pojdem gostilničarki povedat, da si ti zbolel; da naj te torej gostje opravičijo.«

»Jaz da bi se hlinil in legal!« je porastel Ivan. »Nikdar.«

»Ampak, dragi Ivan, če nočeš iti v družbo, ki si jo sam povabil, potem zahteva vendar vljudnost in ozirnost, zahteva tvoj ugled, da zbolíš. Če pa nočeš zboletí, potem zahteva tvoj značaj, da ostaneš mož beseda.«

»Da, mož beseda hočem ostati,« se je sklonil Ivan pokoncu. »Prinesi mi zopet črevlje!« in moško je vrgel copate z nog. »Naj bo muka še tako kruta; v boju s sovražnimi razmerami se kaže značaj.«

Žena mu je pomagala, da se je hitro napravil, mu podala še en izvod njegove knjige in posnetek povesti za Hrusta in mu voščila med vrati dobro zabavo.

»Dobro zabavo!« ji je pikro oponesel Ivan. »Zabavo, ko bi človek Boga hvalil, če bi bilo že vse v kraju. Jaz grem kakor v mesnico.«

»Jaz grem vsak dan v mesnico,« se je poslovila soproga.

»Vsak dan v mesnico. Grozno!« se je jezil Ivan, ki ga je med potom obhajalo žalostno spoznavanje, koliko pesniških prenosov in prisposodob da bralci najbrž ne razumejo. »Moški so menda boljši,« se

je tolažil. »Čudno, da ima Vida semtertja pametne misli. Seveda se vpraša, če so to pravzaprav misli in ne bolj izrazi naravnega nagona.«

Ko je stopil Ivan v pivnico, so sedeli že vsi trije gostje za mizo. Da se niso vzdignili njemu v pozdrav, marveč pogledali vsak na svojo uro, je Ivana zbolelo. Hrust in Pust sta imela že pivo pred seboj, Čebular je proučeval vinsko karto.

»Ne zamerite, gospoda, da sem se nekoliko zakesnil!« se je opravičeval Ivan.

»Nič hudega,« je dejal Hrust. »Nujni posli, seveda.«

»Najprej pivo, gospoda; ali ne?« je vprašal Ivan.

»Jaz ne mešam rad,« je dejal Čebular. »Jaz začnem in končam z vinom, in mojemu želodcu ugaja najbolje kraški teran. — He, eno četrtinko terana!«

»Kakor drago,« je dejal Ivan in požrl sline. »Tukaj en izvod moje povesti, gospod Čebular, da jo boste brali, kadar ne boste vedeli kaj pametnejšega početi.«

»Prisrčna hvala, gospod Sok!« je dejal Čebular in ogledoval knjižico. »Čeden format in čedno vezana. Mene nobena reč tako ne ujezi, kakor če mi podari kak pisatelj knjigo, ki ni vezana. Ali naj jo dam sam vezat? Če pa ni vezana, se listi raztrgajo in porazgube.«

Jedi se prihajale na mizo, in Ivan je ponujal na vse strani. Hrusta in Čebularja ni bilo treba prositi, Pust je utemeljeval svoje obotavljanje z neprijetnim dožitkom, kako je bil pri neki imenitni pojedini prvih jedi toliko vzela, da so mu pozneje, ko so prišle boljše in najboljše na vrsto, odpovedale moči. Ivan, ki se je spomnil krompirjeve torte, se je dvoumno nasmehnil zvitemu Pustu.

»Ali meni ste prinesli posnetek, gospod Sok?« je vprašal Hrust in nesel z nožem kos pečenke v usta; z vilicami, ki jih je držal nizko za roglje, je nabadal omako.

Ivan je izvlekel pisanje in menil, da je nekoliko obširno.

»Nič ne dé; saj se da skrajšati,« je dejal Hrust. »Z branjem cele povesti zamudi človek res preveč časa.«

»V tem oziru imam jaz prakso,« se je bahal Pust. »Kakih deset tiskanih pol predelam jaz v dobre pol ure. Vaše povesti, gospod Sok, sem že nekoliko pokusil. Saj me ni strpelo. Vaš junak se nazadnje oženi; ali ne?«

»Mislim, da ne,« je dejal Ivan.

»Ne ustrelj se pa tudi ne, kolikor sem bral.«

»V Ameriko sem ga poslal.«

»Že res; v Ameriko. No in tam se še vedno lahko oženi ali ustrelj. Ampak značaji so dobro, krepko risani, dogodki vsi motivirani, in jezik zveni kakor struna. Posebno mi je bil všeč začetek nekega odstavka: 'In je vstal in govoril sam s seboj in je govoril dolgo in sam s seboj je govoril.' Kakor v granit izklesano. Tisti 'in', kadar je pravzaprav odveč in ga nihče ne pričakuje, učinkuje imenitno.«

»Tako pisanje se tudi lepo speši,« je menil Čebular.

Ivan si ni bil v svesti, da bi bil zapisal kak podoben stavek, vendar je molčal in se vljudno nasmehnil. Ravnotako vljudno sta se nasmehnila, ko je prišla krompirjeva torta na mizo, Hrust in Čebular Pustu, ki je bil umolknil in se nekam zamislil.

Ko pa je bil kraški teran ogrel srca vsega omizja, je namignil Ivan, da je pripravljen prebrati nekatere odstavke svoje povesti, ako želi gospoda, in ponudil je na obe strani dišečih smotek, ki naj bi budile poleg povesti pozornost in vzdrževale ubranost duha.

Hrust, ki mu je Ivan prižigal smotko, je puhnol dim predse in menil, da mu posnetek zadostuje popolnoma; tudi Čebularju ni bilo videti, da bi bil željan; Pust pa je dejal, da bi rad poslušal in si rad privoščil tak izreden užitek; toda rajši da bere sam; zakaj če posluša koga drugega, ga ne more med branjem ustaviti: Prijatelj, počakaj, da se naužijem te krasote. »Taka knjiga«, je dejal, »je kakor dolga vrsta slik. Če mi bere kdo naprej, se mi zdi, kakor da bi sedel pred kinematografom; slika se vrsti za sliko; nobene ne moreš ustaviti, da bi se je nagle-dal. Če pa berem sam, hodim kakor po slikarski razstavi. Deset slik ne pogledam; pred eno se ustavim; to gledam, to uživam. — Čebular, ali se mi ni lepo posrečila prispodoba?«

»Namen je doseglja,« se je nasmehnil Čebular.

»Tako se ustavim jaz,« je nadaljeval Pust, »ko sem preletel in prelistal po cele pole, pred enim odstavkom; tega motrim in proučujem. Da bom torej vedel, pri katerem odstavku da naj se ustavim, katerega naj motrim in proučujem, bi Vas prosil, gospod Sok, da mi ga nakratko označite.«

Ivan je vdano zardel, prosil Čebularja, naj mu za eno trenotje posodi knjižico, iztrgal en list iz svoje zapisnice in izpolnil Pustovo željo.

»Jaz imam namreč to metodo, katero si zdaj že tudi drugi kritiki laste,« je razlagal Pust in pogledal postrani Hrusta, »da navajam, da citiram v svojih ocenah po cele strani. Poslušajmo, pravim, kako govori pisatelj sam! Čujmo še nasprotni glas! pravim o drugi priliki. To so pisateljske zvijačice,

ki človeku večkrat prav pridejo. Piše se spešno, in odgovornost se prenese na več ram.«

»Delo si tako zelo olajšate,« je pikro pripomnil Ivan, ki ga je začelo vino osrčevati in ki bi bil še vse odločneje zavrnil ohole in plitve besede, da ga ni zadrževala zavest, da se gostitelju proti gostom ne spodobi nevljudnost.

»Stvar je dognana,« je dejal Čebular, »in jaz Vam že lahko čestitam, gospod Sok, na laskavih kritikah. Boljših bi si založništvo samo ne moglo naročiti.«

»Meni se zdi sploh umazano,« je dejal Hrust, »da se morajo pisatelji sami pehati za ocene, ko bi bila to dolžnost založnikov.«

»Založniškim hvalam bralci nič prav ne zapajo,« je pripomnil Ivan in dušil nejevoljo z vinom.

»Kaj bralci!« je dejal zaničljivo Čebular in pomeknil smotko v levi kot svojih ust. »Ali imajo ti kaj besede? Vsak naj se drži svoje stroke, svojega posla. Naša stroka je vodstvo javnega mnenja. Mi učimo, ljudje naj poslušajo. Ali bo večina učila in manjšina poslušala?«

»Kaj pa, če bero ljudje tudi nasprotna glasila?« je vprašal Ivan.

»To bi se moralo vsekako preprečiti,« je dejal Čebular. »Vsaka stranka bi morala imeti pristaše tako disciplinirane, da bi brali samo glasila svoje stranke. Potem bi ne bilo toliko nezanesljivih elementov.«

»Ki hočejo po svoje misliti.«

»Verjemite meni, gospod Sok, da so ljudje veseli, da drugi zanje mislijo.«

»In si belijo glave,« se je smejal Pust.

»Delo se mora razdeliti,« je razlagal Čebular. »Eni naj mislijo, drugi govore, ostali delajo. Možgani mislijo; ali bo jezik mislil, ki samo govori? Ali imajo ljudje v rokah ali v nogah možgane?«

»Mnogi govorniki,« je menil Ivan, »so res tudi tega mnenja, da njim ni treba misliti.«

»Mi smo narodu možgani,« je poudarjal Čebular, »in naše delo je težko. Govornik jenja, kadar je vse povedal; delavec jenja ob svoji uri; ti pa misliš časi, da si že gotov, ali ne priteče stavec z naznanilom, da manjka še pol strani, še pol strani da je treba napisati?«

»Za mene je to mala reč,« je dejal Pust. »Jaz napišem, kolikor hočeš; ampak kadar zahteva stavec, da naj se toliko in toliko črta, to je vrag, ko se ti škoda zdi vsake besede in ti pri nagradi tudi vsako odtegnejo.«

»To so težave našega poklica,« je potrdil Čebular. »Bralec seveda, ki sedi v kavarni in se jezi, da so članki nezanimivi, je ne čuti. Sploh bi se

moralo tisto zahrbtno zabavljanje in kritiziranje prepovedati; potem bi izginili nezadovoljneži, ki grene življenje državnikom, politikom in časnikarjem, ki nezaupljivo zasledujejo skrivna pota politike in vedno povprašujejo, zakaj in čemu.«

»Vi ste zelo zavzeti za svobodo,« je zlobno pripomnil Ivan.

»Svoboda je za zrele ljudi, za možgane naroda. Ali naj jezik čveka, kakor se mu ljubi, in noge klamotarijo, kamor se jim zdi?«

»Škoda, da se drugi udje tem možganom tako upirajo,« se je smejal Ivan, »in dobro bi bilo, če bi kak slovenski Menenij Agripa ljudem zopet povedal primerno priliko.«

»Ne bo treba,« je dejal Čebular. »Ko je bil prevzel prvake strah, da ne spravijo svojih navdušenih volilcev več na volišče, so vpeljali volilno dolžnost. Kdor ne voli, bo kaznovan. Prav tako; ta bi bila lepa, da bi si ljudje izbirali, ali bodo volili ali ne. Zdaj se jeze in kolnejo, ampak volijo. Tako se vlada.«

»Popolni absolutizem.«

»Prosvetljeni absolutizem voditeljev naroda. Tudi kritiki se ga drže. Prešeren je sicer sam na sebi Prešeren in Koseski Koseski; ampak kaj je naredila kritika prej, kaj pozneje iz enega in drugega!«

Ivan je čutil, da meša Čebular resnico in videz; a ugovarjal ni, ker so mu misli že nekoliko uhajale in ni jezik več prav služil. Slutil je tudi, da bi mu utegnil prepir škodovati, in temno se je spominjal, da je on pravzaprav dušeslovec, da mora ljudi opazovati in proučevati. Ali se jezi prirodoslovec na gada; kriči pameten zdravnik nad bolniki?

»Pisatelji,« je povzel Hrust, »ste v tem oziru siromaki, da smete višje sloje samo hvaliti. Če količkaj pogrjate, skoči ves sloj pokoncu. Če pa hvališ, vihajo bralci nosove, češ, neverjetno, ne riše po naravi, bajke. Zato si tudi ne moremo ustvariti svojega gledališča.«

»Ga tudi treba ni,« je dejal Pust. »Če uprizarjamo tuje igre, imamo prosto polje; gledalci se ne jeze, in človek si prisluži s prevajanjem po par sto kron na leto. Odpraviti bi se morala samo tista nespametna lastninska pravica pisateljev. Pisatelj naj bo vesel, da se kdo zanj briga. Tudi vse drugo izvirno slovstvo bi mi prav lahko pogrešali. Kaj svetovnega naši siromaki itak ne producirajo — brez zamere, gospod Sok; Vi pišete zadosti čedno, a za izvoz nič, tako da je naša slovstvena bilanca pasivna.«

»Nič ne de; samo da domačim potrebam zadostimo,« je menil Čebular.

»Tudi tega ni treba. Naj sejejo drugi; mi bomo po njih njivah želi. Mi lahko potem izbiramo. Kar bo dobrega, bomo vzeli; kar je slabega, naj použijejo sami. S prevajanjem bi imel človek dela, lahkega dela za vse življenje. Samo bolje bi se moralo plačevati.«

»In prevajalci«, je pristavil, »bi morali dobro znati nemški in slovenski.«

»Če misliš ti, Hrust,« je dejal Pust, »da si mene pičil, se motiš.«

Ivan je pogledal na uro, in dasi ni prav razbral, koliko da je, je menil, da je že pozno in da bi on plačal. Gostje so se spogledali, in Čebular, ki je ugenil njih misli, je stavil predlog, da bi šli v vinsko klet, kjer točijo izvrsten refoško. Ivan, ki si ni upal ugovarjati, je plačal in šel vdano, kamor so ga peljali veseli gostje.

Ko je zasedla družba v zaduhli kleti svojo mizo, se je ozrl Ivan malomarno na desno in levo, kakšni ljudje da sede v mračnem dimu, ki se je vidoma gostil in zabrisoval obrise in izraze obrazom. Zdelo se mu je, da mu nekdo skoz težko soparo kima. Pokimal je tudi on za odzdrav, in v glavo mu je silila temna misel, da bodo ljudje povpraševali, zakaj in kako da je zašel on v to družbo, čemu da jo napaja. Saj so ljudje polni slutenj in sumničenj.

Začel se je sam pri sebi hudovati; a premotil ga je Čebular, ki je vzdignil čašo rujnega refoška proti motni luči in dejal: »Gospoda, med nami sedi slaven mož.« Potem je počasi pil in primeknil izpraznjeno čašo zopet k buteljki. »Da, slaven mož,« je dejal.

»Ki postane kmalu še slavnejši,« je dodal Hrust.

»Tako je,« je sklenil Pust. »Nama je to mala reč; kaj, Hrust? Poskusiva enkrat, koliko da preneso bralci!«

»Vse, kar je prav,« je govoril sam zase Ivan, ki se mu je zdelo, da zabavljajo.

»Pobratimo se!« je dejal Čebular, in preden se je dobro zavedel Ivan, so ga začeli vsi trije demonstrativno tikati.

»Vi ste pravzaprav sleparji,« je mrmral Ivan, ki mu je napol zavedoma predsedalo predomače vedenje, »ponarejalci javnega mnenja.«

»Ti, nikar ne zabavljaj!« ga je zavračal Čebular. »Brez časnikov sploh ni javnega mnenja. O nobenem dogodku si ne upa noben izobraženec izreči svoje sodbe, dokler je ni izrekel njegov list. Mi smo narejalci javnega mnenja.«

»Sicer bi se ti ne bil do nas obrnil,« je poudaril Hrust.

»In kdor prosi milostne sodbe, ne sme zmerjati sodnikov,« je menil Pust.

»Pepca, ali kar ste,« je mrmral Ivan, »jaz bom plačal. Tukaj si odštejte, kar Vam gre. Vračunite trideset krajcarjev; drugo pa nazaj! Jaz grem.«

»Mi tudi, v kavarno,« je odločil Čebular.

Kaj da so v kavarni še govorili in ukrenili in kdaj in kako da je prišel sam domov, tega se je Ivan le megleno spominjal, ko se je prebudil drugega dne pozno, truden in polomljen, hud na sebe, na svoje nove pobratime, na ves svet. Držal se je tako grdo, da se je soproga, ko mu je prinesla zajtrk, samo to drznila vprašati, zakaj da ni pustil vrhnje obleke v predsobi. Na take ničemurne besede ni odgovoril Ivan nič.

»Jaz bom namočila rutico in ti jo ovila okrog glave, če te lasje bole,« je dejala soproga.

Ivan je molčal, prepričan, da njega ne bole tolikanj lasje kolikor izmučena duša in za tako bol da je najboljše zdravilo samota. Hitel je z doma in iz mesta vun, da uredi svoje misli in presodi svoj položaj. A kakor bi ga bila doma motila soproga, tako mu je nagajala tukaj boleča glava, in dobro je zdaj razumel Vodnikov vzklik na Vršacu: Brez-telesen biti želim.

Polagoma se mu je začelo svitati in nekako dozdevati, da se je bil pobratil s svojimi gosti. Hu, kako neprijetno, če je istina! Treba bo oprezno poskusiti, kaj je na tem. In potem ali se mu je sanjalo ali se je bil res navsezadnje sprl s svojimi gosti in jih imenoval sleparje? Da bi se mu bilo le samo sanjalo! Toda kaj, če se mu ni? Kakšne bodo posledice? Zaman bo ves trud, vsa muka, vse žrtve. Seveda bi bil on govoril resnico, toda ne o pravem času, ne na pravem mestu. Proti gostom se človek ne sme izpozabiti. Povabiti koga in mu potem resnico govoriti, to kaže pomanjkanje izobrazbe, in značaj ne sme postati pretveza nevljudnosti. Najboljši slučaj v tem slučaju bi bil, če bi bila pijača tudi goste toliko omamila, da bi sedaj tudi premišljevali, če se jim ni to sanjalo. Saj pili so več kot on; toda najbrž so pijače bolj vajeni; morebiti jim je krok vsakdanja zabava. Sicer pa, saj so mu oni tudi zabavljali, če se prav spominja in če se mu ni samo sanjalo. He kaj, naj storita, kar hočeta! Biser ostane biser, če ga tudi v blato teptaš.

Ivan se je začel sam sebi smiliti in si prigo-varjati, da je malokdo toliko grenkobe zaužil na tem svetu kakor on in da se mora samo svojemu kremenitemu značaju zahvaliti, da ga niso strle sovražne razmere in kruta usoda. Žalostno. Zdaj naj pa še Hrust in Pust snesta besedo, kakor sta

snedla večerjo. Morda ga bosta pa nalašč pretirano hvalila, kar je hujše od graje. Svoje hvale prenese namreč človek precej; ampak tuja preseda nevoščljivcem. Saj misli vsak, da njega grajaš, če hvališ tovariša. Tako pokvarjena je človeška narava. Seveda se idealist lahko tolaži z nado, da ga bodo slavili po smrti. A to je tako, kakor če bi zadel človek glavni dobiček po smrti. Hvala lepa! Edina tolažba je bila ta, da je storil, kar je bilo v njegovi moči. Če pojde po sreči, bo zasluža njegova; če ne, pa ne zadene njega nobena krivda; soproga je vodila njegove korake, ona naročila večerjo, ona delala; on je samo trpel.

Ko je prišel Ivan domov, je bilo kosilo že na mizi. Soproga je sočutno vprašala, če mu je že odleglo. Kako neslano vprašanje! Odleglo! Kakor da bi se on količkaj menil za telesne bolečine! Nejevoljen je sedel za mizo, si zateknil prtič za vrat in se tiho lotil dobre juhe.

»Zakaj pa nič ne govoriš?« je vprašala žena. »Kako ste se imeli?«

»Čez trideset kron sem plačal,« je dejal Ivan z otlim glasom.

»Precej je, pa saj nisi proč vrgel.«

»Bož ve. Ti ne poznaš teh ljudi; jaz jih. Zato sem jim tudi gorke pravil v obraz.«

»To ni bilo pametno.«

»Pametno ne, ampak značajno.«

»In kakšna je bila večerja?«

»Krompirjeva torta za nič. To mi bodo morebiti zamerili; a kaj se jaz brigam! Človek je krivic tako vaju, da bi se čudil, če bi se mu enkrat pravica izkazala.«

»Ali nista nič obljubila?«

»Kakor se vzame; sta in nista.«

»Nič se ne boj, Ivan! Pust te ne bo pustil na cedilu, in Hrust te ne bo pohrustal.«

Ta neslani dovtip je Ivana pregnal od mize. Zaprl se je v svojo sobo, premišljeval nekaj časa, kaj vse mu utegne žugati od hudega Hrusta in nezanesljivega Pusta, in potem je na divanu zaspal.

Hrustu in Pustu pa je temnogledi Ivan s svojim natolcevanjem in sumničanjem krivico delal; zakaj oba sta že pisala vsak svojo oceno, ugodno oceno Ivanove povesti. Posebno trudila seveda se nista. Za svojo slavo jima ni bilo nič in za Ivanovo še manj; kot zastopnika javnega mnenja sta sodila sploh naglo in brez posebnih pomiselnosti; vrhutega je imel Hrust svoj posnetek in Pust zaznamek prizorov, ki so se zdeli Ivanu najlepši. Zakaj bi se ne zdeli tudi bralcem? Sestaviti je bilo treba samo uvod in konec. Tam se opozori na literarno sušo sedanjih časov, tukaj izreče prepričanje, da se

bralcem ne bo nič drugače godilo kakor kritiku, ki ni mogel odložiti zanimive knjige, dokler je ni prebral od kraja do konca.

Pust je bil ravno dovršil svoj spis in se napravljaj, da ga ponese v tiskarno, ko je potrkal in vstopil, smotko v ustih, Čebular.

»Ena sitnost,« je dejal in sedel na divan.

»Kaj pa je?« je vprašal Pust.

»Ali si že izgotovil oceno Sokove knjige?«

»Tinta na zadnji strani naj se še posuši; potlej nesem v tiskarno.«

»Ali hvališ ali grajaš?«

»Hvalim.«

»Treba bo grajati.«

»Kako to?«

»V uredništvu se je tako sklenilo. Rekli so, da Sok ni zanesljiv pristaš, da plava nad strankami in da je treba take koristolovce, ki jemljejo od vsake stranke samo, kar je dobrega, brez priklade, da je treba take malo pritisniti. Neprijetna reč. Ali boš grajal?«

»Zakaj pa ne? Mala reč.«

»Kaj pa tvoja obljuba?«

»Mi ne dela nič preglavice. Prvič obljubujem jaz samo pogojno; potem smo se bili snoči tudi nekoliko spri, kakor veš, in slednjič mi leži tista krompirjeva torta še v želodcu. Toliko značaja imam jaz vendar, da se ne dam podkupiti s krompirjevo torto. Razlogov torej dovolj, da grajam. Počakaj malo! Ocena bo takoj prenarajena, da jo vzameš s seboj.«

Pust je sedel zopet k mizi in začel popravljati. »Začel bom tako-le,« je dejal. »Amicus Plato, magis amica veritas. Resnica nad vse. Literarna suša lahko ostane. Kar sem citiral, sem citiral. 'Zanimivo' izprememim v 'nezanimivo', 'izvrstno' v 'površno', lahek popravek. In zdaj konec: V svoji nepristranosti smo navedli najlepše odstavke te povesti, tako da dobrodušen bralec lahko presodi, kakšni da so ostali. Srečen, kdor lahko odloži knjigo, kadar hoče; kritik jo je moral prebrati od kraja do konca. — Stvar je v redu. Ti nesi v tiskarno, jaz pa stopim malo k Hrustu, da ga obvestim o tej zadevi in da se dogovoriva.«

Hrust je bil pa tisti čas v uredništvu Resnice, da izroči svojo oceno.

»Hm, prezgodaj ste prinesli, gospod Hrust, prezgodaj,« je menil urednik in računaj, koliko prostora da bo vzela ocena.

»Kako prezgodaj?« se je čudil Hrust. »Knjiga je že izšla.«

»Ali pa je izšla že tudi ocena v Pravici?«

»Kaj nas ta briga?«

»Prav hudo nas briga. Mi smo vendar nasprotni list. Mi ne moremo hvaliti, kar je Pravici všeč, ne grajati, kar grajajo naši nasprotniki. To bi bila lepa značajnost. Kje ostanejo načela! Kaj poreko bralci! Če se skladamo mi z nasprotniki, čemu posebna stranka? Življenje je vojna, in v tej vojni smo mi generali. Potrebnost generalov dokazuje samo vojna. Odložimo torej to reč, dokler se ne odloči Pravica.«

»In če bo ta hvalila?«

»Potem ima gotovo tehtne razloge, in ti njeni razlogi so za nas takisto tehtni, da grajamo in s tem dokažemo, da se nasprotna stranka moti. Tako spoznavajo pristaši napake nasprotnikov, kar je važno; zakaj stranke ne žive tolikanj ob svojih vrlinah, kolikor ob napakah nasprotnikov.«

»Če je povest dobra in jo nasprotna stranka hvali, naša pa graja, je napaka na naši strani.«

»Nelogično, gospod Hrust, nelogično, varav zaključek. Kaj se mora našim pristašem dobro, kaj slabo zdeti, to določimo vendar mi.«

»A jaz sem sam prebral povest in vem, da je dobra.«

»No, in...?«

»Zato jo ocenjujem ugodno.«

»Prezgodaj, kakor sem rekel. Kaj da je dobro za stranko, to določujemo mi. Vsekako pa je dobro, da pobijamo nasprotnike, dosledno in načelno.«

»V Pravici bo ocena ugodna, to vem.«

»Zatorej bo Vaša neugodna.«

»A moje prepričanje!«

»V prepričanju mora biti stranka solidarna. Posebnih prepričanj ne dopuščamo. Kdor ni za nas, je zoper nas. Če nočete Vi ocenjevati, kakor je nam prav, si poiščemo drugega ocenjevalca ter se zahvaljujemo za Vaše nadaljnje sodelovanje. Opozoril bi Vas samo na to, da imate nekaj predujma.«

Hrust je šel po sobi gori in doli in premislil svojo zadevo. Za prepričanje mu pravzaprav ni bilo mnogo, za pisatelja in pobratima Soka še toliko ne; čemu bi se zanj žrtvoval! Dandanes se ne živi brez cvenka o petju ko ptič.

»Dobro; bom grajal,« je zmignil Hrust z rameni in se ustavil pred svojim gospodarjem.

»Prav,« mu je podal urednik roko. »Težav ne boste imeli. Nobeno človeško delo ni brez hib. Če preberete knjigo še enkrat, boste zapazili, koliko slabosti in napak ste pri prvem, površnem branju prezrli. Zdravi in na svidenje! Nam bi bilo jako žal, če bi izgubili Vašo izborna moč.«

Hrust je odšel s svojo oceno in se jezil na urednika, na stranko, na sebe in Soka. Najlaže je

opravičeval sebe, z običajnim razlogom, da bi nihče na njegovem mestu ne ravnal drugače in da se značajnežem svet dandanes sploh smeje. Če ga napade Sok, ga bo on nahrulil, da naj bo vesel in hvaležen, da se je toliko obzirno ocenilo ponesrečeno delo, katero bi bil moral on, Hrust, pravzaprav na drobne kose raztrgati.

Ko je tako pral in likal svoje ravnanje, mu prihiti nasproti Pust: »Tebe iščem. Ti, nekaj novega. Jaz bom Sokovo povest grajal.«

»Ali res? Kako to?« je vprašal Hrust in gubančil čelo, dočim se mu je od srca valil nadležen kamen.

»Prebral sem jo še enkrat,« je trdil Pust; »a je res brez vrednosti. Take povesti bi jaz lahko sproti pisal, brez konca in kraja. Če ne morem, pa ne morem.«

»Kaj pa poreče Sok?«

»Če se predrzne kaj reči, mu bom odgovoril, da imam njeга sicer zelo rad in da mi krompirjeva torta jako ugaja, toda amicus Plato, amica torta, sed magis amica veritas.«

»Značajan si,« je dejal Hrust in se mu strupeno nasmehnil.

»Kaj pa ti? Daj še ti grajati!«

»Ne; kar sem rekel, sem rekel, in kar sem pisal, sem pisal.«

»Tudi značaj; in naj bo povest še tako slaba?«

»Ker ne ugaja tebi, zato še ni slaba.«

»Prijatelj, jaz ne sodim večerje, ampak umotvor.«

»In to je tvoja napaka; o večerjah ti nekaj razumeš, o umotvorih nič.«

»Ti pa še o večerjah nič, če te je krompirjeva torta tako premotila. Sicer pa jaz ne vem, čemu bi se s teboj prepiral. Jaz ti ne branim soditi, kakor hočeš; a isto prostost zahtevam zase.«

Hrust se je vrnil s svojim rokopisom v uredništvo in sikal med zobmi: »To je mož beseda, to je značaj!« Pust pa se je jezil proti domu, da ga hoče značajnosti učiti človek, ki se je dal z eno ubogo večerjo podkupiti.

Čez par dni sta izšli hkrati obe oceni. Resnica je hvalila, Pravica grajala, tako da inteligenca, ki bere samo kritike, zopet ni vedela, pri čem da je, izvzemši tisto značajno inteligenco, ki bere samo liste svoje stranke.

»Saj sem vedel,« je javkal Ivan in vrgel Pravico ob tla.

»Resnica te pa hvali,« je dejala gospa, in Resnico je treba poslušati. Kateri resnično izobražen človek se briga za Pravico? Gospod Hrust razume svoj posel, Pust nič in je tudi figa mož. Kdo bi se

menil za take ljudi! Sploh, Ivan, meni se zdi, da si se ti ves v ničemurne malenkosti izgubil, tako da si za vse drugo gluhi in slepi. Celo dopoldne se že vrtim in obračam pred teboj, in ti še nisi zapazil, da imam novo obleko. Ali ni lepa, ali ti ni všeč, Ivan? In še predraga ni.«

»Zaman sem žrtvoval svoj ugled in svoj denar,« je tarnal Ivan.

»Denarja je škoda,« je dejala Vida. »Toda gospod Hrust je držal besedo; Pustovki bom pa jaz povedala o priliki, kakšnega moža da ima.«

»Bog ne daj, Vida! Midva se ne smeva držati, kakor da bi si to krivico količkaj k srcu gnala.«

»Saj jaz si je tudi ne; ampak njej bom samo namignila, da se njen soprog zelo moti, če misli, da se midva jeziva.«

»Tudi tega ni treba, Vida. Popolna ravnodušnost najhuje jezi nasprotnike.«

»Moja nova obleka jo bo tudi jezila in zaradi tega mi je zdaj še bolj všeč.«

»Jaz da bi se brigal za sodbo kakšnega Pusta! Tako daleč še nismo. Njegova graja kaže slab okus in njegova zavist moje vrline.«

Ivan je možko vzel klobuk in palico in šel z doma.

Želel je, da bi srečal Pusta, in trdno sklenil, da ga ne bo pozdravil; celo to se vpraša, če bo odzdravil. Ali pa naj bi se mu z zasmehljivo vljudnostjo prav globoko priklonil? Na to plat bi se namen morebiti še bolje dosegel.

Pusta pa ni bilo na izpregled.

»Ogiblje se me,« si je dejal Ivan. »On že ve, zakaj, jaz pa tudi.«

Nasproti pa mu je prišel gospod Hrust. Ob tem pogledu se je razjasnilo Ivanu mračno čelo; hvaležen nasmeh mu je priigral na lice; z glasnim pozdravom mu je hitel naproti in krepko mu je stresel roko:

»Hvala lepa, gospod Hrust! Še so značaji na svetu, in poštenjakom še ni treba obupavati.«

Sonet trenutkov.

Po ulicah vihar skoz noč divja,
pošastne stebre proti nebu vije,
ob mojem oknu črna slutnja bije
in trka, kliče: Smrt skoz noč vihra!

Vse misli, želje v daljo koprne,
a vsaka se v bolesten nič razbline:
Za oknom smrtne sence se reže.

Sirota je za hrepenenjem šla
— zdaj na pomoč nekdo v vihar upije...
Poslušam ostre, grozne melodije,
kot nož se reže vsaka v dno srca...

In s tabo, sveti modrec Avguštine,
drhtim: »Nemirno moje je srce,
dokler, Resnica, v Tebi ne počine.«

Jože Plot.

Disonance.

Dr. Ivo Šorli.

7. januarja 1906.

Priznam, da sem bila v prvem hipu precej presenečena, ko je gospod Marega povedal, da naju z mamu uvede v slovensko družbo in da je tudi sam Slovenec. Na Dunaju sem ga imela vedno za Italijana, ne samo radi njegovega imena, nego ker nisem niti slutila, da tu doli sploh žive še kakšni drugi ljudje. In reči moram tudi, da sem bila prisiljena vsled tega odkritja vse svoje duševno razpoloženje nekako »v drugo smer naravnati«, ko sem se bila veselila še najbolj, da bom imela priliko spoznati ta mi tako sim-

patični italijanski narod enkrat tudi v njegovi lastni hiši.

Seveda je trajalo to moje razočaranje samo trenutek. Zakaj moje načelo je, da se človek ne sme pustiti nikdar voditi od lastne komodnosti, nego se mora celo potruditi, da mu ne uide prilika, kjer more spoznati nekaj, česar dotlej še ni poznal.

Pa naj bodo torej Slovenci! sem si rekla. Da, celo toliko bolje! O tem božjem narodiču do danes itak skoro čula nisem, razen da jih uvrščajo med južne Slované. In da me je še včeraj kdo vprašal,